

# Na slovech záleží: Jak informovat o sexuálním násilí

Praktický manuál pro novináře

profem

# Na slovech záleží: Jak informovat o sexuálním násilí

Praktický manuál pro novináře

profem

## Hlavním cílem tohoto průvodce je ...

... poskytnout novinářům, editorům, reportérům, ale i studentům žurnalistiky materiál, který srozumitelně a přehledně představí praktické tipy, jak citlivě a zodpovědně zpracovávat témata související se sexuálním násilím. Při jeho tvorbě jsme vycházeli z důležitých souborů informací a statistik, na které přikládáme odkazy, stejně jako na nejvýznamnější projekty, které se tématem zabývají. Na přípravě se kromě odborníků a odbornic na téma sexuálního násilí a jeho dopadů na oběti podíleli také novináři z praxe. Díky tomuto propojení pevně věříme, že předkládáme materiál, který je aktuální a funkční a bude moci sloužit jako kvalitní podklad pro mediální zpracování tématu sexuálního násilí. V tomto manuálu používáme termín sexuální násilí, především z důvodu kontinuity. Lze jej nicméně zaměnit s pojmem sexualizované násilí, blíže se k této problematice dostáváme v kapitole č. 8.

© proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s., Praha 2023



# Obsah

1. Proč je tento manuál důležitý	4
2. O sexuálním násilí	6
3. Fakta o sexuálním násilí	11
4. Jazyk a volba slov	14
5. Doporučení, jak informovat o sexuálním násilí	19
6. Jak vést rozhovor s oběťmi sexuálního násilí	28
7. Dopady sexuálního násilí	32
8. Slovníček pojmů	35
9. Zdroje a další literatura	39

# 1. Proč je tento manuál důležitý

Média figurují jako významný hráč ve veřejném prostoru, ať už se jedná o nastolování agendy nebo uchopení tématu či porozumění konkrétní oblasti. Vzhledem k postupné proměně ve společnosti, kdy téma sexuálního násilí přestává být tabu, se mu častěji věnují i novináři a novinářky. Jedná se zároveň o velmi citlivé téma, které je potřeba popisovat správně a používat vhodné výrazy – v opačném případě může řadu lidí ranit či ovlivnit jejich rozhodnutí promluvit, vyhledat pomoc nebo čin nahlásit.

Informování o sexuálním násilí může mít vliv i na širokou veřejnost. Spolupodílí se na utváření představ o jeho podobách, a právě v tomto ohledu mohou hrát média důležitou roli z hlediska edukace. V momentě, kdy se o sexuálním násilí informuje zkresleně, jsou posilovány stereotypy ve společnosti, které následně mají negativní dopady právě na oběti.

Pokud je přístup médií k tématu sexuálního násilí necitlivý, může oběti, které sexuální násilí zažily nebo zažívají, značně poškodit či retraumatizovat (v případě popisu konkrétního příkladu a uvedení konkrétní oběti se jedná o tzv. sekundární viktimizaci – oběť se tedy podruhé stává obětí).

Z důvodu genderové podmíněnosti sexuálního násilí (o tomto pojmu blíže v dalších kapitolách) a vzhledem k dostupným statistikám budeme v tomto manuálu o oběti hovořit jako o ženě a o pachateli jako o muži. Jedná se však o zkratku – oběťmi mohou být pochopitelně i muži a pachatelkami naopak ženy.

## Sexuální násilí v Česku

Každá druhá Češka starší 18 let zažila během svého života nějakou formu sexuálního násilí nebo obtěžování. Téměř každá desátá dospělá žena byla během svého života znásilněna. U mužů vyšlo najevo, že se sexuálním násilím

lím se setkal zhruba každý čtvrtý z nich.<sup>1</sup> Na těchto několika číslech vidíme, jak je sexuální násilí (nejen) v Česku běžné.

Stále však platí, že jeho vnímání se napříč společnostmi liší – každý si pod tímto pojmem představí něco jiného a každý tomuto chování přikládá jinou váhu. Násilné chování je často bagatelizováno, což dále ospravedlňuje a podmiňuje jeho výskyt. Na oběti sexuálního násilí se pohlíží s nedůvěrou, což na druhé straně zapřičiňuje, že se bojí vyhledat pomoc a někomu se svěřit.

Jedná se o oblast v českých médiích hojněji mediálně pokrývanou, avšak není zde jednotný přístup k tomu, jakým způsobem by o ní mělo být psáno či mluveno. Proto jsme se rozhodli vytvořit tento materiál, který může být jakýmsi průvodcem pro novináře, kteří se tématu v rámci své práce věnují nebo se o něj zajímají.

---

1 Tato čísla vyplývají z výzkumu proFem a MindBridge z roku 2021. Dostupné z: <https://www.profem.cz/cs/vydali-jsme/vyzkumy/a/sexualni-nasili-a-sexualni-obtezovani-reprezentativni-vyzkum-2021>

## 2. O sexuálním násilí

Ve společnosti se můžeme setkat s nepřesnou představou o tom, že sexuální násilí je jen takové jednání, které je možné kvalifikovat jako trestný čin. Za sexuální násilí lze však považovat každé jednání se sexuálním podtextem, které je druhému nepříjemné, se kterým nesouhlasí, které se mu nelíbí nebo není v té chvíli možné či bezpečné jej odmítnout stejně jako situace, kdy odmítnutí není respektováno.

Řadit sem můžeme znásilnění, osahávání, verbální sexuální obtěžování, nucení k nepříjemným sexuálním praktikám, obdržení nevyžádaných fotografií či videa se sexualizovaným obsahem, nevyžádané sebeukájení či obnažování se před lidmi. Patří sem zároveň všechny digitální formy sexuálního násilí – zprávy sexuální povahy, zveřejňování cizích fotografií či videí apod.



## Druhy sexuálního násilí

Rovněž je třeba zmínit, že sexuální násilí může mít různé podoby. Můžeme tak rozlišovat násilí vztahové a útočné (tedy páchané mimo vztah). Společným jmenovatelem zde je chybějící souhlas. Souhlas (neboli konsent) může být považován za kontinuální proces v průběhu každého intimního sblížení, kdy oba partneři v jakékoli fázi mohou říci stop, a zároveň absence otevřeného souhlasu (či nesouhlasu) nemůže být považována za tiché ano.

### 1. Vztahové sexuální násilí

Je řazeno mezi formy partnerského násilí. Jedná se většinou o opakované sexuální útoky – od vydírání přes nucení či nátlak k sexu nebo sexuálním praktikám, které jsou pro jednoho z partnerů nepřijatelné, až po znásilnění. Můžeme k němu radit i takové chování ve vztahu, kdy jeden z partnerů strpí sexuální aktivitu s násilným partnerem, aby předešel následnému slovnímu nebo fyzickému útoku. Násilný partner používá tento druh násilí jako součást uplatňování moci vůči tomu druhému. Nezřídka je možné považovat vztahové sexuální násilí za součást násilí domácího.

Pokud se partner dopouští sexuálního násilí, může být pro oběť náročné si tuto skutečnost vůbec připustit nebo pojmenovat. Zároveň může být těžké označit vlastního manžela či přítele za násilníka, natož uvažovat o nahlášení činu, jelikož ke svému partnerovi může stále chovat silné city.

Oběť rovněž mohou brzdit obavy z reakce okolí, které jsou často ovlivněny stereotypy ve společnosti. Může se stát, že oběť uvažuje o sexu jako o „manželské povinnosti“, kterou zkrátka „musí vydržet“. Zároveň může čelit bagatelizaci od ostatních a setkávat se s reakcemi typu „každá se musíme občas podřídit“ nebo „takovej fajn chlap, to přece nemůže být tak závažný“.

### 2. Útočné sexuální násilí

Tento druh sexuálního násilí chápeme jako takové, které není součástí partnerského násilí. Bývá většinou jednorázové, avšak útoků může být i více. Rovněž platí, že pachatel může být oběti známý nebo se může jednat i o naprostého cizince.



Většina sexuálních útoků je však spáchána osobou, jež není oběti zcela neznámá. Může to být kamarád, kolega z práce, spolužák, učitel, trenér, soused, duchovní a podobně. V angličtině je tento druh sexuálního násilí označován jako „acquaintance rape“, což znamená znásilnění osobou, kterou oběť zná, a některé zdroje<sup>2</sup> uvádějí, že 80 % znásilnění spadá do této skupiny.

### 3. Sexuální násilí v dětství

Za sexuální zneužívání dětí považujeme jakékoliv projevy sexuální aktivity, kdy rodič, jiný příbuzný nebo dospělý využívá své převahy nad dítětem. Právě pojem zneužívání je u dětí velmi významným, jelikož se jedná o jednu z forem sexuálního násilí, v rámci které je zneužíváno nějakého postavení. Sexuální zneužívání dětí může nabývat formy fyzické či verbální. Řadit sem můžeme například osahávání, vystavování dětí pornografii, focení dětských aktů, obnažování před dětmi, penetrační techniky, a další.

Sexuální zneužívání v dětství je hlavním rizikovým faktorem rozvoje dlouhodobých zdravotních (psychických i fyzických) a sociálních problémů, které se mohou přenášet do dospělosti a ovlivňovat různé oblasti života.

Stát se obětí sexuálního násilí v dětství je jedním z nejtěžších traumat, se kterým se lze jen velmi těžko vyrovnat. Takového násilí se většinou dopouští někdo, koho dítě velmi dobře zná a důvěřuje mu. Dítě neumí identifikovat, že to, co s ním jeho blízký nebo dobře známý člověk dělá, je špatné. Často se stává, že násilná osoba používá takové druhy sexuálního násilí, které jsou nebolestivé, tudíž mohou být dítěti po fyzické stránce příjemné a nezanechávají fyzicky viditelné následky.

Mnoho dětských obětí sexuálního násilí si tuto skutečnost uvědomí až s odstupem času, kdy už mají potřebné zkušenosti a znalosti, aby dokázaly prožité sexuální násilí identifikovat.

---

2 MARSHALL UNIVERSITY. Types of Sexual Assault. In: Marshall University [online]. [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.marshall.edu/wcenter/sexual-assault/types-of-sexual-assault/>.

Obecně platí, že následky sexuálního zneužívání jsou tím větší, čím mladší bylo dítě při zahájení zneužívání, čím déle zneužívání trvalo a čím těsnější je vazba mezi dítětem a zneuživatelé.

## Kdo může být obětí

Přestože se v drtivé většině případů stávají oběťmi sexuálního násilí ženy, mohou jimi být i muži. Sexuální násilí se netýká výhradně jedné skupiny lidí nebo konkrétní genderové či sexuální identity. Přesto jsou většinově pachatelé násilí muži.

Je důležité zdůraznit, že sexuální násilí lze řadit mezi genderově podmíněné násilí – tedy takové, které je na obětech pácháno z důvodu jejich pohlaví či genderové identity. V případě sexuálního násilí v dospělosti jsou oběťmi především ženy,<sup>3</sup> což pramení především ze strukturálních příčin. Mezi ženami a muži stále existuje mocenská nerovnost, která je skrze sexuální násilí vyjadřována, a zároveň je násilí kvůli ní možné.

Zároveň platí, že obětí sexuálního násilí mohou být lidé všech etnicit, náboženských příslušností nebo socioekonomických sfér. Mocenské nerovnosti mohou zapříčinit, že jsou někteří lidé kvůli své příslušnosti ovlivněni násilím výrazněji než jiní. Mohou se tak stávat oběťmi častěji a narážet na bariéry na straně institucí a systému jako takového. Může pro ně být složitější dosáhnout na pomoc specializovaných poraden nebo právních zástupců. Zároveň platí, že obětí sexuálního násilí se člověk může stát i opakovaně.

Obecně lze říct, že sexuálním násilím jsou častěji zasaženy ženy, což dokládají i statistiky citované v tomto manuálu. Můžeme se rovněž setkat s kombinací genderové podmíněnosti a dalších faktorů. To může zapříčinit, že si pachatel vůči těmto ženám spíše „dovolí“. Obzvláště ohrožení jsou pak ti, kteří jsou nebo se identifikují jako:

- Romky
- ženy bez domova
- sexuální pracovnice
- migrantky a uprchlice
- ženy se zdravotním znevýhodněním
- LGBT+ osoby
- starší ženy

3 <https://www.profem.cz/cs/vydali-jsme/vyzkumy/a/sexualni-nasili-a-sexualni-obtezovani-reprezentativni-vyzkum-2021>

Případy, kdy jsou oběťmi sexuálního násilí ženy, které čelí diskriminaci z více důvodů, jsou obzvláště komplikované. Takové násilí společnost spíše omlouvá a argumentuje tím, že se jedná o „součást jejich kultury“ nebo je zkrátka přehlíží a nebere tak vážně. Vliv na to může mít způsob, jakým je o sexuálním násilí nebo způsobu života v rámci dané skupiny informováno. Zároveň pro příslušnice minorit, které jsou oběťmi sexuálního násilí, může být složitější dostat se k odborné pomoci.

S tím souvisí také skutečnost, že ženy, které čelí mnohačetnému znevýhodnění, jsou často terčem stereotypů. Můžeme se setkat s jejich označením za „hlučné, agresivní, uživatelky drog“, mohou být považovány za asexuální kvůli věku nebo postižení. To opět vede k tomu, že je násilí vůči nim zlehčováno a často připisováno jejich znevýhodnění nebo je jím omlouváno.

## 3. Fakta o sexuálním násilí

### Mýty a fakta

Mýtus	Fakt
Alkohol či užívání drog způsobují sexuální násilí.	Tyto okolnosti mohou násilí zintenzivňovat nebo snižovat zábrany, nicméně nejsou jeho příčinou. To platí pro oběť i pachatele. Oběti je často např. alkohol přičítán ke škodě („neměla být opilá“), pachatel je jím naopak spíše omlouván („znásilnil ji, protože byl opilý“).
Sexismus, resp. genderová nerovnost nijak nesouvisí se sexuálním násilím.	Ve většině případů jsou oběťmi sexuálního násilí ženy. Pachatelé na své oběti cílí právě na základě jejich genderu a je prokázáno, že drtivá většina pachatelů sexuálního násilí jsou muži a oběťmi ženy. To však neznamená, že muži oběťmi být nemůžou.
Ženy si sexuální útok nebo znásilnění často vymýšlí.	Každý rok je nahlášeno pouze pět procent spáchaných znásilnění, z toho jen část se dostane až k soudu. Data zároveň ukazují, že křivých obvinění z těch nahlášených je u znásilnění šest až deset procent. <sup>4</sup> V absolutních číslech je to tedy opravdu zlomek.

4 [https://www.irohlas.cz/zpravy-domov/dominik-feri-kaucha-sexualni-nasilni-obte-zovani-tresty-znasilneni\\_2106160500\\_sto](https://www.irohlas.cz/zpravy-domov/dominik-feri-kaucha-sexualni-nasilni-obte-zovani-tresty-znasilneni_2106160500_sto)

<p>Oběť svým chováním sexuální násilí zapříčinila/vyprovokovala.</p>	<p>Za sexuální násilí je vždy zodpovědný pouze pachatel. Neplatí tedy, že kdyby se oběť chovala jinak (třeba „méně flirtovala“) nebo se jinak oblékla („méně vyzývavě“), pachatel by se vůči ní sexuálního násilí nedopustil.</p>
<p>Většina případů sexuálního násilí se odehrává mezi lidmi, kteří se neznají.</p>	<p>Z výzkumů vyplývá<sup>5</sup>, že valná většina případů sexuálního násilí se odehrává mezi osobami, které se již znají (partnery, přáteli, rodinnými příslušníky či známými).</p>
<p>Oběť sexuálního násilí může být pouze mladá, atraktivní žena.</p>	<p>Oběť může být v případě sexuálního násilí skutečně kdokoli. Nejde zde o sexuální touhu či náklonnost, ale projevení moci nad obětí.</p>
<p>Sexuální násilí je způsobeno neovládnutými sexuálními pudy.</p>	<p>Sexuální násilí je spíše než sexuálním uspokojením motivováno touhou po moci a převaze nad obětí.</p>
<p>Sexuální násilí je okrajový problém menšiny společnosti.</p>	<p>Ze statistik uvedených níže vyplývá, že se sexuálním násilím a sexuálním zneužíváním má v Česku zkušenost každá druhá žena a každý třetí muž. Jedná se tedy o problém, který se vyskytuje velmi často.</p>

## Čísla a statistiky

### 1. Sexuální násilí a sexuální obtěžování: reprezentativní výzkum 2021 proFem, MindBridge: Zkušenost obyvatel ČR se sexuálním násilím a sexuálním obtěžováním (2021)

Každá druhá žena (starší 18 let) zažila během svého života nějakou formu sexuálního násilí nebo obtěžování. Téměř každá desátá žena (starší 18 let) byla

5 MARSHALL UNIVERSITY. Types of Sexual Assault. In: Marshall University [online]. [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.marshall.edu/wcenter/sexual-assault/types-of-sexual-assault/>

během svého života znásilněna (9,2 %). To je v přepočtu asi 409 tisíc českých žen. Ukazuje to reprezentativní výzkum realizovaný v roce 2021 výzkumnou agenturou MindBridge Consulting, a.s. pro organizaci proFem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o.p. s.

Podrobnou výzkumnou zprávu si můžete stáhnout [zde](#).

## **2. Sexuální násilí očima české veřejnosti**

V roce 2016 organizace Persefona realizovala výzkum, který měl za cíl zjistit představu české společnosti o problematice sexuálního násilí. Vyplývala z něj řada zajímavých zjištění – ve veřejnosti kupříkladu převažuje představa, že násilník je neznámá cizí osoba. Zároveň dotázaní odhadovali, že na policii je nahlášeno každé druhé znásilnění a každý třetí násilník je za sexuální útok odsouzen.

Celou prezentaci k výzkumu najdete [zde](#).

## **3. Násilí na ženách: výzkum napříč Evropskou unií**

Agentura EU pro ochranu základních práv (FRA) v roce 2014 vydala zprávu ohledně výsledků výzkumu, který uskutečnila ve všech členských státech. Z rozhovorů s více než 42 tisíci žen vyplývalo, že každá 10. se od svých 15 let stala obětí nějaké formy sexuálního násilí, každá 20. pak zažila znásilnění. Během jediného roku, který rozhovorům předcházel, bylo v EU znásilněno celkem 3,7 milionu žen.

Zpráva k výsledkům průzkumu je ke stažení [zde](#).

## 4. Jazyk a volba slov

Volba slov je při informování o citlivém tématu sexuálního násilí zásadní. Jazyk, který jej zlehčuje, může dopadat na jeho oběti a snižovat význam jejich prožitého traumatu. Můžou tak nabýt pocitu, že je nikdo nebere vážně, začít zpochybňovat samy sebe a klást si za vinu to, co se stalo. Zároveň tento jazyk může prohlubovat nepochopení problému sexuálního násilí ve společnosti.

### 1. Nazývat věci tím, čím jsou

Každé slovo může asociovat něco jiného. Když mluvíme o sexuálním násilí, je třeba zdůrazňovat, že se nejednalo o konsenzuální pohlavní styk. V momentě, kdy hovoříme o „sexu“, vytváří to představu takového styku, se kterým souhlasili všichni zúčastnění. Pokud popisujeme sexuální násilí, je vhodnější použít „pohlavní styk“, „znásilnění“ nebo popis konkrétní aktivity. Tím pomůžeme čtenáři, posluchači nebo divákovi pochopit závažnost situace a míru násilí, jemuž byla dotyčná či dotyčný vystaveni, a nenecháváme prostor pro bagatelizaci či domněnky. V případě, že orgány činné v trestním řízení ještě nerozhodly, však doporučujeme ke slovu „znásilnění“ přistupovat s obezřetností. Definici trestného činu znásilnění (stejně jako další trestné činy proti lidské důstojnosti v sexuální oblasti) totiž upravuje trestní zákoník a je třeba mít na paměti, že se rozhodnutí orgánů může od našeho popisu situace lišit.

✗ **NE:** Měl s ní opakovaně sex, když spala.

✓ **ANO:** Opakovaně na ní bez jejího souhlasu vykonal soulož, když spala. / Opakovaně ji znásilnil ve spánku.

Sexuální násilí bývá mnohdy bagatelizováno. I k tomu může přispět, nebo tomu naopak zabránit zvolený výraz. V případě znásilnění není na místě mluvit o „nepodařeném sexu“ či „neshodě v posteli“. Tato slovní spojení totiž implikují, že se nejednalo o nic závažného a že se jednalo o konsensuální pohlavní styk, kdy se jeho aktéři „pouze“ neshodli na jeho podobě. Pokud styk či jiná intimní aktivita probíhá jinak, než si někdo ze zúčastněných přeje a proti jeho vůli, jedná se o sexuální násilí.

- ✗ **NE:** Neshodli se v posteli. Muž byl odsouzen na pět let.
- ✓ **ANO:** Muž pokračoval v pohlavním styku i přes nesouhlas své partnerky. Za znásilnění byl odsouzen na pět let.

Obzvláště důležitá je volba slov v případě sexuálního násilí vůči dětským obětem. Děti nejsou schopny kvalifikovaně vyjádřit souhlas či nesouhlas s pohlavním stykem. Proto by se nemělo hovořit o „sexu s dítětem“. Zde se vždy jedná o znásilnění a mělo by se tak i nazývat.

- ✗ **NE:** Pachatel byl odsouzen za sex s desetiletým dítětem.
- ✓ **ANO:** Pachatel byl odsouzen za znásilnění desetiletého dítěte.

Na správné pojmenování je třeba myslet i u pachatele. Vhodnými alternativami jsou označení „agresor“ či „násilník“. Naopak je na místě se vyvarovat slovům jako „sexuální partner“ (evokuje konsensuální pohlavní styk) nebo „predátor“ (může evokovat jeho silné, dravé postavení). V rámci zachování principu nevinny je však potřeba myslet rovněž na to, aby text respektoval průběh trestního řízení. Nelze tedy mluvit o odsouzeném, dokud skutečně pravomocně odsouzený není. Slovo „pachatel“ doporučujeme používat tehdy, kdy jej tak označily i orgány činné v trestním řízení, nebo o dotyčném tak mluví sama oběť.

- ✗ **NE:** Žena řekla jasné NE pohlavnímu styku. Její sexuální partner to nerespektoval a nyní ho čeká vězení.
- ✓ **ANO:** Žena vyjádřila jasné NE pohlavnímu styku. Pachatel to nerespektoval, ženu znásilnil a nyní ho čeká vězení.



## 2. Oběť vs přeživší

Pokud informujeme o sexuálním násilí, často se nevyhneme alespoň letmému představení oběti. V takovém případě je třeba myslet vždy na to, jakým způsobem o ní budeme hovořit a jak ji představíme (doporučení, jak vést rozhovor s obětí, naleznete v dalších kapitolách). Podle námi zvoleného výrazu si o ní udělá obrázek i čtenář, divák či posluchač. Vhodné je proto používat přímo termín „oběť“ nebo „přeživší“. Rovněž je možné pracovat s termínem „osoba zažívající násilí“ nebo „osoba se zkušeností s násilím“. Další variantou je pak možnost anonymizovaného křestního jména. Pokud máte možnost s obětí hovořit, zeptejte se jí, jak chce být označena. Nelze předjímat, s jakým výrazem se spíše ztotožní.

## 3. Agresor v činném rodě

Za sexuální násilí je vždy zodpovědný pouze pachatel. Tato skutečnost by se měla odrážet i v tom, jak o něm a jeho chování budeme psát. Je proto vhodné používat činný rod, jelikož popisujeme jeho aktivní jednání. Naopak je lepší se v případě oběti vyhnout trpnému rodu, protože ten staví oběť do pasivní pozice.

✗ **NE:** Oběť byla znásilněna pachatelem.

✓ **ANO:** Pachatel znásilnil oběť.

## Příklady špatné praxe a jak psát lépe

Špatně	Problém	Vysvětlení	Lépe
<p>„Dívku sledoval až ke vchodu, kde ji osahával.“</p>	<p>Slovo „osahával“ je poměrně vágní termín. Činy a situace je třeba nazývat pravými jmény – zde termínem „sexuálně obtěžoval“. Obojí lze však kombinovat tak, aby bylo srozumitelné, co se odehrálo.</p>	<p>Správná terminologie je v rámci reportování o sexuálním násilí zásadní. Čtenář má jasnou představu o tom, co se stalo.</p>	<p>„Pachatel sledoval dívku až ke vchodu, kde ji sexuálně obtěžoval, a sice osahával.“</p>
<p>„Stačí, aby muž během sexu použil praktiku, která se partnerce nebude líbit, a už z toho může mít pořádné problémy. To je případ muže, kterého soudy potrestaly za znásilnění, když během milostného aktu zvýšil svoji dominanci způsobem, po kterém žena odmítala v sexu dále pokračovat.“</p>	<p>Text zlehčuje sexuální násilí a jeho různé podoby. Je za něj třeba považovat i situaci, kdy si jeden z partnerů v průběhu pohlavního styku sex rozmyslí a druhý to nebere v potaz a pokračuje.</p>	<p>Je třeba pojmenovávat skutečnosti jejich pravými jmény. V daném případě se jednalo o znásilnění, jelikož oběť v průběhu styku přestala se sexem souhlasit, což je vždy třeba respektovat. Pokud to respektováno není, jedná se o sexuální násilí.</p>	<p>„Muž byl odsouzen za znásilnění ženy. Nevzal na vědomí její vůli s pohlavním stykem přestat a nadále v něm pokračoval, čímž naplnil znaky trestného činu znásilnění.“</p>

<p>„Neshodli se při sexu. Partner pyká za znásilnění.“</p>	<p>Titulek článku pojmenovává znásilnění jako neshodu, čímž celou situaci zlehčuje.</p>	<p>Je třeba pojmenovávat skutečnosti jejich pravými jmény. V daném případě se jednalo o znásilnění, nikoli o „pouhou neshodu“.<sup>6</sup> Tyto termíny podporují představu, že se vlastně nic zásadního nestalo, ale pachatel za to pyká. Což zároveň působí tak, že by nám ho mělo být líto.</p>	<p>„Partner znásilnil svou partnerku. Nevzal na vědomí její nesouhlas a v sexu pokračoval.“</p>
--	---	--	---

6 <https://www.novinky.cz/clanek/krimi-neshodli-se-pri-sexu-partner-pyka-za-znasilneni-40416967>

## 5. Doporučení, jak informovat o sexuálním násilí

V předchozí kapitole jsme se věnovali specificky jazyku a používaným výrazům, které jsou vhodné pro psaní o sexuálním násilí. V této části se zaměříme spíše na postup v rámci novinářské práce jako takové – tedy co konkrétně brát v potaz, když se rozhodneme tomuto tématu věnovat.

### 1. Bezpečnost na prvním místě

V momentě, kdy se rozhodnete psát o konkrétních případech sexuálního násilí, zpravidla se nevyhnete zmínce o oběti. Než se do toho pustíte, je třeba si promyslet, jak k tomu přistoupit tak, abyste oběť neuvedli v nebezpečí. Přichází zde v úvahu dvě roviny – první zahrnuje fyzickou bezpečí osoby (aby ji nebylo možné identifikovat, potažmo dohledat), druhá pak její psychický stav a vnímání situace (aby nedošlo k její retraumatizaci).

**i)** Když budeme hovořit o první rovině, je důležité psát obezřetně tak, aby nebylo možné oběť (ani pachatele) na základě popisu případu ztotožnit. Je proto ke zvážení, zda uvádět informace o počtu dětí, zvířatech, domácnosti, použitých zbraních, detailech zranění. Snažte se uvedené informace o oběti co nejvíce anonymizovat a pokuste se o její nerozpoznatelnost.

Jinak je pak třeba přistupovat k situacím, kdy oběť chce vystupovat pod svým jménem a jedná se kupříkladu o osobu veřejně známou. Pokud si to přeje, je třeba respektovat její rozhodnutí. Je ale na místě ji upozornit, jaká rizika jsou s tím spojená.

ii) V rámci druhé roviny je zásadní již zmíněná retraumatizace oběti. K té může dojít z řady důvodů a otevírání daného prožitku včetně dotazování se na něj může být jedním z nich. Jak konkrétně vést rozhovor s obětí a čeho se naopak vyvarovat, bude součástí následující kapitoly.

Oběti do ničeho nenuťte, dejte jim prostor a buďte trpěliví. V případě nutnosti jim buďte oporou, ale pozor! Nesnažte se naplňovat roli terapeuta či specializované poradny, držte si jasné hranice své práce a role. Pokud by o to oběť měla zájem, můžete ji na takovou poradnu přímo odkázat.

Upozorněte oběť, co všechno ji po zveřejnění jejího případu může čekat. Pokuste se ji připravit na možnou reakci veřejnosti a na náročnost celého procesu. Pod příspěvky a články na toto téma se zpravidla rozbíhají diskuze, které oběť zpochybňují nebo odsuzují. Můžou se zde vyskytnout i vulgární výrazy či urážky na konto oběti nebo zesměšňování jejího prožitku. V důsledku takových reakcí ze strany veřejnosti může oběť zažívat pocity viny, že si za vše může sama, pocit ztráty vlastní hodnoty, osamělosti a zoufalství. Může se také dostavit pochybnost nad tím, zda bylo správné svůj příběh zveřejnit. Umožněte oběti si medializaci svého příběhu rozmyslet až do okamžiku zveřejnění.

Pokud máte možnost, je dobré ji upozornit na to, co se bude odehrávat po nahlášení činu na Policii ČR (pokud se tak oběť rozhodne). Primárně je důležité vědět, že celý proces trestního řízení je zpravidla dlouhý a oběť bude patrně muset svůj příběh opakovat několikrát. Má však řadu práv, která jí v tomto ohledu můžou aspoň částečně ulehčit – ať už se jedná o možnost mít s sebou vždy zmocněnce (zpravidla advokáta) nebo důvěrníka (jakoukoli blízkou osobu, která ve věci není zároveň svědkem). V tomto ohledu ji můžete odkázat na specializovanou poradnu, kde se všechny informace může dozvědět.

Plánujte dopředu, jak zacházet s komentáři na sociálních sítích (zvažte, jestli je u takto citlivých příspěvků úplně nezakázat nebo je alespoň nepromazávat). Je třeba myslet na to, že tyto komentáře čtou i oběti sexuálního násilí. Zvažte, jestli na začátek článku neuvést „trigger warning“, aby se oběti mezi čtenáři neretraumatizovaly. Toto varování může znít třeba takto:

„Na tomto místě bychom čtenáře a čtenářky chtěli upozornit, že tento článek obsahuje popis sexuálního násilí. Pokud je to něco, co vám nedělá dobře, zvažte, jestli ve čtení chcete pokračovat.“

## **2. Agresor v hledáčku**

Častým mýtem v oblasti sexuálního násilí je představa jakéhosi „typického znásilnění“, které se odehrává v noci v parku, kdy na oběť vyskočí ze křoví neznámý agresor a znásilní ji. Skutečnost je taková, že většina sexuálního násilí probíhá mezi osobami, které se znají. Toto je důležité také připomínat publiku a do svých textů zahrnout i informaci o tom, jaký byl mezi agresorem a obětí vztah.

Významnou součástí práce s tématem sexuálního násilí je způsob, jakým jsou prezentovány zúčastněné osoby. Pokud hovoříme o agresorovi, je na místě se zamyslet, jak velký prostor mu chceme dávat a jaké informace k němu připojovat. Buďte opatrní, když hodnotíte charakter a vlastnosti agresora slovy jeho sousedů či kamarádů. Pro případ není nikterak relevantní, že byl dobrým otcem nebo spolehlivým partnerem. Naopak to může vyvolávat dojem, že pachatele tímto omlouváme a jeho jednání bylo jen jakýmsi „excesem“. V momentě, kdy by si toto přečetla oběť, mohla by mít pocit, že její trauma je bagatelizováno.

Druhou stranou téhož je pak situace, kdy hovoříme o oběti. I zde je zásadní kontext a informace, které zahrneme. Je důležité neposilovat myšlenku, že žena si za násilí mohla sama, že kdyby své chování upravila, k násilí by nedošlo. Odpovědnost za násilí má vždy osoba, která se ho dopustila. Žádné jednání oběti nedává pachateli právo k sexuálnímu násilí.

Nepopisujte násilí jako způsobené drogami, alkoholem, nebo případně jako spojené s duševním zdravím, nadměrným stresem, finančními problémy. Toto vše může akcelarovat násilí, není to však jeho hlavní příčinou (například u pachatelů užití návykových látek může násilí podpořit či umocnit, ale ne podnítit).

### **3. Respekt**

Sexuální násilí je složitým tématem, především kvůli jeho citlivosti a možným dopadům na oběti. Je proto důležité především v titulcích, ale i v samotných textech, používat respektující jazyk, který poukazuje na závažnost této problematiky. S příběhem je třeba zacházet s respektem, i když běží v přímém přenosu – nedramatizovat ho a nebulvarizovat.

Obzvlášť opatrní bychom měli být v případě detailů ohledně etnicity, rasy, sexuální orientace či socioekonomického postavení. Pokud bychom toto zmínili bez kontextu, může to posilovat mýty a stereotypy a maskovat příčiny násilí. Je však pravdou, že některé skupiny lidí jsou sexuálním násilím více ohrožené než jiné – kupříkladu se jedná o ženy bez domova, které se s ním setkávají takřka všechny. Pokud chceme tyto detaily do článku zahrnovat, je třeba je vysvětlovat a zasazovat do širšího kontextu včetně vysvětlení příčin.

### **4. Fakta, statistiky a výzkumy**

V rámci kontextualizace tématu je vždy potřeba podpořit svá tvrzení fakty. Ta mohou vyplývat z věrohodných statistik a výzkumů (některé z nich pro inspiraci uvádíme v kapitole výše). Je však nutné rozlišovat mezi anketami a výzkumy, jelikož jsou tvořeny na jiném základě, a tedy i s jiným výsledkem. Ve svých textech můžete snadno odkazovat na konkrétní výzkumy a statistiky.

Nesmíme ale zapomínat na to, že i statistiky a výzkumy mají své limity. Odvíjejí se od toho, kolik činů je ohlášeno a jak jsou respondentům kladeny otázky. Sexuální násilí přitom patří mezi činy s vysokou mírou latence – ve většině případů nejsou nahlášeny a do těchto výkazů se tedy nepropisují. Rovněž je třeba se vyhýbat zjednodušujícím tvrzením nebo prostému uvádění čísel.

V neposlední řadě doporučujeme se průběžně vzdělávat v oblasti sexuálního násilí. Díky tomu budete mít přehled, jaké termíny je vhodné používat, a čemu se naopak vyhnout. Terminologie se navíc může s časem vyvíjet a měnit. Seznam doporučených materiálů najdete na konci tohoto průvodce.

## 5. Experti a expertky

S fakty a vysvětlováním kontextu souvisí také názory a vyjádření ze strany odbornic a odborníků, kteří se zabývají sexuálním násilím. Pro vyjasnění souvislostí můžete používat přímo jejich slova a doptávat se na možné dopady na oběti. Stejně jako u předchozího bodu je však potřeba i s těmito vyjádřeními pracovat obezřetně a používat je skutečně tam, kde jsou relevantní. Důležité je také publiku osvětlovat, proč právě názor tohoto odborníka či této odbornice citujete.

## 6. Vhodný doprovodný materiál

Doprovodný materiál je nezbytnou součástí každého textu – čtenáře k článku přitáhne a na první pohled mu nastíní, co od něj může očekávat. Nevhodně zvolené fotografie či obrázky ale mohou zásadním způsobem podporovat škodlivé stereotypy. Je důležité vždy přemýšlet o tom, co obrazový materiál znamená v kontextu příběhu a jakou představu o sexuálním násilí vykresluje. V těchto případech je vhodné zvolit ilustrační fotky, avšak zkuste se vyvarovat záběrům, které by vykreslovaly oběť jako bezmocnou. Záběry z výšky je dělají menšími a můžou působit bezbranně.

Zároveň se snažte nevybírat ilustrační fotky se ženou ve „smutné pozici“. Takové fotky totiž podporují škodlivý stereotyp o oběti, kdy je vykreslena jako bezbranná a slabá. Buďte opatrní při používání obrázků, které by mohly evokovat to, že oběť byla opilá, že je nezodpovědná či „promiskuitní“. Vyhněte se doprovodnému materiálu, který viktimizuje či infantilizuje ženy. Zkuste se naopak zaměřit na agresora a na jeho násilné jednání.

## 7. Zákony a legislativa

Je důležité mít na paměti, že sexuální násilí má mnoho forem a ne všechny jsou trestné podle zákona. Jedná se nicméně o formy, které jsou závažné a mohou ovlivňovat oběti po zbytek života (více v kapitole 7).

Český právní řád uvádí jako trestně postižitelné formy sexuálního násilí mj. znásilnění (pohlavní styk vynucený násilím, pod pohrůzkou těžké újmy nebo vykonaný zneužitím bezbrannosti), sexuální nátlak (donucení jiného k pohlavnímu sebeukájení či obtěžování), pohlavní zneužití (pohlavní styk



s dítětem), soulož mezi příbuznými, šíření pornografie, výrobu a jiné nakládání s dětskou pornografií. Nikterak však nepostihuje například sexuální poznámky a narážky. Ochranu v tomto ohledu doplňuje tzv. antidiskriminační zákon, který pracuje s pojmem „sexuální obtěžování“ a je uplatnitelný třeba na pracovišti.

V rámci komunikace s obětí, pachatelem a jejich rodinami je nutné respektovat jejich právo na soukromí. Za každých okolností musíme ctít presumpci nevinu pachatele (tedy princip, že dokud není pravomocně odsouzený, je na něj třeba nahlížet jako na nevinného). Obrácený princip platí pro oběť – na každou osobu, která se jako oběť označí, je třeba tak pohlížet a chovat se k ní citlivě a ohleduplně. To vyplývá ze zákona o obětech trestných činů.<sup>7</sup> Oběti je primárně třeba věřit. Pokud z textu naopak vyplývá autorova nedůvěra v její příběh, může být zásadně snížena její důvěryhodnost ze strany veřejnosti.

## **8. Informace, kde hledat pomoc**

Jak jsme již uvedli, je třeba pamatovat na to, že každý náš text může číst také oběť sexuálního násilí. V každém textu, který se sexuálního násilí týká, uveďte možnosti pomoci. Odkázat můžete na konkrétní specializované poradny. Závěr článku může znít třeba takto: „Pokud jste se vy nebo někdo z vašich blízkých stal/a obětí sexuálního násilí, můžete se obrátit na poradnu proFem na telefonním čísle 608 22 22 77 nebo e-mailu [poradna@profem.cz](mailto:poradna@profem.cz).“

---

7 Zákon č. 45/2013 Sb., o obětech trestných činů a o změně některých zákonů. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2013-45>.

## Příklady špatné praxe a jak psát lépe

Špatně	Problém	Vysvětlení	Lépe
<p>„Neznámý pachatel využil situace a dvacetiletou dívku sledoval až do jednoho z domů na ulici Fráni Šrámka, kde ji měl následně obtěžovat.“</p>	<p>Autor zde převzal doslovný text policejního vyjádření a uvedl konkrétní adresu oběti. Tím ohrozil její bezpečí a snížil její anonymitu.</p>	<p>Oběti, o kterých se píše v médiích, bývají následně často terčem útoků. Takovéto bezprostřední uvedení jejich adresy zvyšuje pravděpodobnost potenciálního osobního útoku. Zároveň není vhodné přebírat policejní text bez další úpravy a interpretace.</p>	<p>„Neznámý pachatel využil situace a dvacetiletou dívku sledoval až do jejího domu, kde ji následně obtěžoval.“</p>
<p>„Zájem žen označil jako ‚velký a občas nepřijemný‘ a zdůraznil, že neměl důvod vynucovat si sexuální styk násilím.“</p>	<p>Článek zahrnuje o pachateli informace, které nejsou pro posouzení znásilnění relevantní a nikterak s pachatelovým potenciálním špatným jednáním nesouvisí. Naopak jej zdánlivě omlouvají.</p>	<p>Možnosti a příležitosti k sexuálnímu styku, ač by mohlo jít o pravdivou skutečnost, nikterak nevyklučují možné spáchání trestného činu v sexuální oblasti.</p>	<p>Je ke zvážení, zda tuto citaci do článku zahrnout a co může čtenáři přinést. Pokud by autor na uvedení trval, je na místě doplnit vysvětlení, že toto nikterak nevyklučuje možnost pachatele daný trestný čin spáchat. Je možné ji zahrnout pro vykreslení psychiky pachatele, avšak je třeba následně vysvětlovat její užití.</p>

<p>„Ty děti s ním chtěly spát v ložnici, vypověděla žena souzeného pedofila.“</p>	<p>Z titulku článku může vznikat zcela zkreslující dojem, že pedofilie probíhá se souhlasem dětí a že děti touží být zneužívány.</p>	<p>Titulek zásadně zlehčuje sexuální násilí páchané na dětech. Dává zároveň prostor pouze manželce pachatele, která ho obhajuje. Není zde prostor pro kritický komentář nebo zhodnocení.</p>	<p>„Muž je obžalovaný ze znásilnění sedmi dětí, v minulosti byl již za tento trestný čin odsouzený.“</p>
<p>„Podle jedné ze svědkyň, která vypomáhala s dětmi i na táborech, si mohou částečně za znásilnění samy. ‚Mrzelo mě, že to udělal, ještě teď mě to mrzí. Ale jak bych to řekla – z poloviny za to můžou děti. Skákały po něm, chtěly se mazlit. Když si sedl, tak přišla holka, začala ho objímat a řekla mu, že ho má ráda,‘ vypověděla.“</p>	<p>Z článku vyplývá, že děti nějakým způsobem samy přispěly ke svému znásilnění. Vina se místo na pachatele klade na děti. Implikuje, že děti se neměly chovat kontaktně vůči svému vedoucímu, protože to jej k trestnému jednání „vyprovokovalo“.</p>	<p>Jedná se o nekritické uvedení výpovědi jedné ze svědkyň, které není doplněno žádným komentářem nebo odborným pohledem.</p>	<p>V případě, že by autor chtěl tuto citaci uvést, je potřeba dovyvětlit povahu sexuálního násilí vůči dětem – obzvláště jejich slabší pozici a zranitelnost. Je na místě oslovit experty na dané téma, kteří by dovysvětlili, že chování dětí nijak neopravňuje pachatele k sexuálnímu trestnému činu.</p>
<p>„Gay málem znásilnil na Štědrý den jiného muže.“</p>	<p>Uvedení sexuální orientace pachatele hned v titulku je pro případ irelevantní.</p>	<p>„Škatulkování“ pachatele podle sexuální orientace podporuje nevhodné stereotypy ohledně LGBT+ osob.</p>	<p>„Na Karlově náměstí došlo na Štědrý den k pokusu o znásilnění.“</p>

<p>„Ani na Štědrý den se pražští policisté nenudili. Přišlo jim oznámení o pokusu znásilnění mezi dvěma muži na Karlově náměstí. Incident se stal v parku, kde se sešel poškozený s podezřelým na domluvené schůzce za účelem sexu.“</p>	<p>Text zmiňuje skutečnost, že se pachatel a poškozený sešli za účelem sexu. Z toho lze nabýt dojmu, že tato skutečnost nějak omlouvá dané znásilnění, protože na sexu se předem dohodli.</p>	<p>Tento úryvek podporuje stereotypní představu, že pokud oběť původně zamýšlela mít s pachatelem pohlavní styk, nemůže následně dojít ke znásilnění.</p>	<p>„Na Štědrý den došlo na Karlově náměstí k pokusu o znásilnění mezi dvěma muži. Případem se již zabývá policie. Incident se stal v parku, kdy pachatel po tomto pokusu ukradl poškozenému peněženku.“</p>
<p>„Dominik Feri dostal strach: Údajně oběti mluví o paralýze i nechutném sexu.“</p>	<p>Slovo „údajně“ evokuje nedůvěru vůči obětem a jejich výpovědím. Zároveň text používá spojení „nechutný sex“, ač tato slova z výpovědi oběti nevyplývají – jedná se tedy o autorovu interpretaci.</p>	<p>Na osobu, která se označí za oběť, je třeba jako na oběť pohlížet a chovat se k ní citlivě a ohleduplně. Je důležité zachovávat respekt a nesnižovat její důvěryhodnost.</p>	<p>„V případě obviněného Dominika Feriho vypovídaly před soudem dvě ženy. Jeho chování označily za znásilnění.“</p>

## 6. Jak vést rozhovor s oběťmi sexuálního násilí

Vést rozhovor s oběťmi jakéhokoli trestného činu je komplikované, proto by jeho autor měl být vždy maximálně citlivý a opatrný. Jinak tomu není ani v případě sexuálního násilí, které se navíc dotýká velmi intimní oblasti života dané osoby.

Způsob, jakým je rozhovor veden, může mít zásadní dopad přímo na oběť, které se týká, stejně jako na oběti z řad publika. V nejhorších případech může rozhovor oběť znovu traumatizovat nebo i zastrašit. Zvláště rizikové může být hovořit s dětmi, které přežily násilí nebo byly jeho svědky. Z toho důvodu rozhovory s dětskými oběťmi nejsou přijatelné, naopak je třeba se jim důsledně vyhýbat.

Přinášíme několik doporučení, jak k rozhovoru s oběťmi přistupovat.

### 1) Než příběh vypluje na povrch

Tématu sexuálního násilí je dobré se věnovat ještě předtím, než se dostanete ke konkrétnímu příběhu či zadání. V první řadě doporučujeme se v této oblasti průběžně vzdělávat. Může vám to pomoci lépe pochopit následky sexuálního násilí, prožité trauma obětí a jejich chování. Díky tomu budete schopni vyšší míry empatie (nejen) v průběhu rozhovoru.

Doporučujeme rovněž budovat vztahy a důvěru se specializovanými službami, abyste na ně mohli oběť v případě potřeby přímo odkazovat. Je důležité mít na paměti, že tyto služby zpravidla nesmějí médii poskytovat kontakty na oběti, se kterými pracovaly či stále pracují a nechtějí hrát roli zprostředkovatele mezi oběťmi a médii. Proces rozhodování oběti, zda svůj příběh

zveřejnit, je velmi citlivý. Oběť může mít pocit zodpovědnosti a nechá se ke zveřejnění přesvědčit, ač to v rámci jejího procesu úzdravy znamená potenciální retraumatizaci.

## **2) Jakmile příběh vypluje na povrch**

V momentě, kdy se již ke konkrétní oběti a jejímu příběhu dostanete, zkuste se vyhnout jejímu oslovování bezprostředně po incidentu. Oběť i její rodina mohou být v šoku a nemusí být schopny plně pochopit, k čemu dávají svým rozhovorem s vámi souhlas. Toto ostatně platí i později po incidentu. S obětí a jejím okolím jedněte upřímně a vždy plně respektujte její právo nevyjadřovat se. Snažte se nevystupovat naléhavě a nepřemlouvat oběť ke spolupráci v zájmu „ochrany dalších potenciálních obětí“. Oběť nenese žádnou zodpovědnost za zveřejňování příběhu či průběh vyšetřování.

## **3) Před rozhovorem**

Jakmile jste již s obětí domluveni, že vám rozhovor poskytne, je třeba ji srozumět se všemi potřebnými informacemi, které se s ním (a celkově s medializací) pojí. Mějte na paměti nerovnováhu sil mezi vámi a obětí a snažte se jí poskytnout co nejvíce informací o tom, co ji čeká a jaký je celý proces. Měli byste vždy mít informovaný souhlas, který oběť může i odvolat.

Získat souhlas je důležité i pro použití či pořízení záznamu, pokud rozhovor budete nahrávat. Zahrňte informace o tom, kdo se s k samotnému záznamu dostane a jak s ním bude dál nakládáno. Doporučujeme mít informace v písemné formě, které bude mít oběť předem k dispozici.

Rovněž je na místě oběť seznámit s tím, že existuje řada rizik spojených s vyprávěním jejího příběhu. Buďte ve svém vysvětlení konkrétní – může se jednat o riziko identifikace a odplaty, veřejné zpětné reakce a trollování či zneužívání na internetu. I tady je na místě doporučit specializované poradny, kde může najít pomoc a tato rizika probrat detailněji.

Pomocť oběti můžete rovněž tím, že se spolu domluvíte na podmínkách, za kterých bude rozhovor veden. Mezi ně může patřit možnost rozhovor kdykoli přerušit či zcela zastavit.

Zkuste oběti navrhnout, aby měla plán pro den, kdy příběh vyjde najevo. Při domlouvání rozhovoru na ni nikterak netlačte a umožněte jí, aby si zvolila místo rozhovoru tam, kde se cítí bezpečně, a aby si s sebou případně vzala podpůrnou osobu, pokud si to přeje.

#### **4) Během rozhovoru**

V průběhu samotného rozhovoru je důležité dát oběti co nejvíce času na vyprávění svého příběhu. Zkuste se vyvarovat hodnotícím frázím či zabarveným otázkám a nenaznačujte, co si o jejím příběhu myslíte. V tom vám můžou pomoci otevřené otázky, které oběti dávají více prostoru (např. „Co mi můžete říct o tom, co se stalo?“). Vyhněte se utěšování a chlácholení (tedy větám typu „to bude dobrý“). Pro komunikaci s obětí sexuálního násilí je dobré mít na paměti **tři základní zásady: podpora, přijetí, respekt.**

Každá oběť má jinou motivaci pro sdílení svého příběhu. Tu je vždy dobré znát a podle toho i jednat a mluvit o ní v souvislosti s očekáváním oběti. Můžete se ptát třeba takto: „Co vás vede k tomu vyprávět svůj příběh?“. Doporučujeme se rovněž zeptat na to, jak chce být identifikována a označována (např. jako „oběť“ nebo „přeživší“, jiným křestním jménem) a jaká jsou její preferovaná zájmena (on/ona/oni).

Snažte se být v průběhu rozhovoru co nejvíce empatičtí a vstřícní. Zkusťte si představit, jak se oběť cítí, když vám svou zkušenost popisuje. Dejte jí dostatek prostoru a nabízejte přestávku. V průběhu rozhovoru se můžete opakovaně ptát, jak to zvládá či zda je v pořádku. Zdůrazněte, že si vážíte toho, že vám svůj příběh vypráví. Myslete ale na to, že nejste terapeut či terapeutka a nesnažte se tuto roli nahradit.

#### **5) Po rozhovoru**

Kontakt s obětí je důležitý i po uskutečněném rozhovoru. Doporučujeme se na tomto místě ujistit, že oběť dobře porozuměla tomu, jak s příběhem chcete naložit a že její prvotní souhlas byl skutečně informovaný. Výsledný text, který se jí dotýká, jí nabídněte k přečtení, aby měla kontrolu nad tím, jak je v něm vykreslena. Umožněte jí svou výpověď dodatečně změnit.

Před publikováním oběť upozorněte, kdy text patrně vyjde ven, aby se na to mohla připravit. Zároveň ji znovu upozorněte na to, co se může dít po zveřejnění rozhovoru. Pokud v textu zmiňujete konkrétního pachatele, vysvětlete oběti jeho možnost využít práva na odpověď, kterou novináři mají povinnost zveřejnit. Je to praktické proto, aby tyto skutečnosti nebyly interpretovány tak, že jejich příběhu „nevěříte“.

Opětovně připomínáme, že je důležité na závěr spolupráce oběti předat kontakty na specializované služby, na které se může obrátit a hledat u nich pomoc. Důležité je předat informaci, že vyprávění může oživovat vzpomínky a s nimi i pocity a zážitky. Někdy se tak stane s odstupem času, tedy až po ukončení samotného rozhovoru.



## 7. Dopady sexuálního násilí

V důsledku traumatu spojeného se sexuálním násilím dochází k absolutnímu narušení tělesné, duševní i emoční integrity člověka. Zotavování se z následků prožitého násilí je složitý a dlouhodobý proces, který u každé oběti nabývá jiné podoby. Může trvat týdny, měsíce, ale i roky. Pokud trauma z prožitého násilí zůstává neošetřeno, může vést k závažným psychickým následkům od posttraumatické stresové poruchy přes úzkosti, deprese, izolování se od společnosti až k pokusům o sebevraždu.

### Akutní dopady sexuálního násilí

#### 1. Fyzické

Tělesná poranění, nákaza pohlavně přenosnými chorobami, těhotenství, bolesti hlavy a dalších částí těla, pocity na zvracení, zvracení, poruchy příjmu potravy, změna spánkového režimu, únava a další.

#### 2. Psychické

Flashbacky, noční můry, úzkosti, snížené sebevědomí, velmi nízké vnímání vlastní hodnoty.

##### a) Emocionální

Časté a velmi silné pocity viny, studu, strachu, trapnosti, nedůvěry, smutku, vzteku, zloby a další, nemožnost porozumět svým pocitům, nekontrolovatelný pláč, nebo naopak záchvat smíchu, pocit prázdnoty nebo absence jakýchkoli pocitů.

## **b) Kognitivní (poznávací)**

Nemožnost vybavení si události nebo jednotlivých úseků či posloupností událostí; nesoustředěnost, neustálé nebo vracející se myšlenky oběti na to, že měla něco udělat jinak. Pocit, že o ní lidé okolo mluví, ale nedokáže jejich slovům porozumět. Snížená schopnost soustředit se, učit se, cokoli si zapamatovat. Zbarvení vnímání světa, událostí a sebe – zesílený pocit ohrožení, nenávisti vůči sobě.

# **Dlouhodobé dopady sexuálního násilí**

## **1. Fyzické**

Může dojít ke zhoršení fyzického zdraví a výskytu různých somatických potíží (bolesti hlavy, bolesti zad, zhoršené zažívání, třes, tiky apod.).

## **2. Psychické**

U oběti může přetrvávat pocit celkového tělesného napětí a všudypřítomného děsivého strachu – tyto úzkostné stavy mohou dlouhodobě přetrvávat. Dále se mohou objevit časté změny nálad či poruchy spánku, rozvinout se deprese nebo další poruchy (např. posttraumatická stresová porucha, fobické poruchy nebo panické ataky).

### **a) Emocionální**

Oběť může být paralyzována pocitem absolutní bezmoci a vnímání světa jako místa, kde pro ni již není bezpečno a kde je vystavena neustálému ohrožení. Zároveň může zažívat pocity ztráty kontroly nad svým životem a neschopnost důvěry vůči komukoliv.

## **3. Sociální**

U oběti se mohou rozvinout problémy navazovat a udržovat intimní vztahy, může se sexu zcela vyhýbat. U některých obětí může nastat naopak využívání sexu jakožto copingového mechanismu například v podobě tendence vyhledávat sexuální kontakty ve větší míře než dříve s cílem tentokrát získat

plnou kontrolu nad situací. Oběť může být v důsledku svého vyhýbavého chování také ohrožena sociální izolací, která pramení z jejího strachu navštěvovat některá místa podobná místu napadení.

## 8. Slovníček pojmů

Pojem	Přínosy využití	Rizika využití
<b>Oběť</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• srozumitelný a zaužívaný pojem</li> <li>• důraz na to, že to, co se stalo, bylo opravdu závažné</li> <li>• trestněprávní pojem</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• může implikovat pasivitu</li> <li>• řada lidí, kteří zažili nebo zažívají násilí, se s tímto pojmem nechce identifikovat, protože se nevnímají jako pasivní aktéři, kteří nemají osud ve svých rukou</li> <li>• implikuje ženský rod (ta oběť)</li> </ul>
<b>Přeživší</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• obsahuje překonání traumatické události, emancipační potenciál</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• implikuje, že násilí již neprobíhá</li> <li>• některé oběti se s tímto pojmem zatím nechtějí ztotožnit (nevnímají, že by trauma již překonaly)</li> <li>• na některé oběti může působit negativně: tlak na to, aby vše překonaly, kterému nemohou dostat</li> <li>• konotace s holocaustem nebo živelnou pohromou</li> </ul>
<b>Člověk se zkušeností s násilím</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• důraz na to, že násilí je jen jedna ze zkušeností daného člověka a netvoří celou jeho identitu</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• dlouhé</li> </ul>

<b>Poškozená</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• velmi specifický právníký pojem: doporučujeme používat pouze v kontextu právních dokumentů</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• poškozený je jasně definován, je to pojem mnohem užší než oběť, neobsahuje mnoho typických rysů oběti</li> <li>• implikace, že je s člověkem něco špatně</li> </ul>
<b>Sexuální násilí</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• srozumitelný a zaužívaný pojem</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• používání pojmu může přispívat k upevnění mýtu, že příčinou tohoto typu násilí je „nevládnutý sexuální pud“</li> </ul>
<b>Sexualizované násilí</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• lépe, než pojem sexuální násilí, vystihuje podstatu a příčinu tohoto násilí, kterou není nevládnutý sexuální pud, ale snaha o získání nebo upevnění mocenské převahy, ke které je zneužita intimní oblast sexuálního života/sexuality/sexu (obdobně sexualizovaná reklama je reklama, která využívá sexualitu k něčemu dalšímu, zde sexualizované násilí využívá násilí, které sexualitu a sex využívá k získání/upevnění moci)</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• nejde o pojem v česku tolik běžný a zaužívaný jako „sexuální násilí“ a hrozí jeho nepochopení: někteří chápou sexualizované násilí jako méně závažné formy násilí (př. osahávání) a těžší formy označují za sexuální násilí (př. znásilnění)</li> </ul>
<b>Agresor, násilník, viník, predátor</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• jasné pojmenování toho, že tato osoba je za násilí zodpovědná a vina není na straně oběti/přeživší</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• implikuje mužský rod (ten agresor, viník.)</li> <li>• může působit bulvárně</li> <li>• může působit jako nálepka: daná osoba už se nezmění</li> </ul>
<b>Pachatel</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• srozumitelný a zaužívaný pojem</li> <li>• trestněprávní pojem</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• může působit jako nálepka: daná osoba už se nezmění</li> <li>• implikuje mužský rod (ten pachatel)</li> </ul>
<b>Násilná osoba</b>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• srozumitelný a zaužívaný pojem</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• může působit jako nálepka: daná osoba už se nezmění</li> </ul>

<p><b>Původce násilí</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• zdůrazňuje, že násilí je jeho volba</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• otázka, zda je tento pojem srozumitelný</li> <li>• může působit tak, že se vyhýbáme jasnému pojmenování toho, kdo je za násilí zodpovědný a tedy (nevědomky/nechtěně) přenášíme zodpovědnost na oběť</li> </ul>
<p><b>Člověk, který se dopouští násilí</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• důraz na to, že dopouštění se násilí je jen jedno z chování daného člověka, netvoří celou jeho identitu, může se změnit</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• dlouhé</li> </ul>
<p><b>Stealththing Grooming Drink-spiking aj.</b></p>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Pro některé formy násilí, a zejména ty, o kterých se hovoří až poslední dobou, nemáme v českém jazyce zatím ustálené české pojmy, proto využívání zahraničních pojmů, které jsou často jednoslovné, může jasně pomoci daný jev pojmenovat/zarámovat. Je potřeba ho ale důkladně vysvětlit.</li> <li>• <b>Stealththing</b> = pohlavní styk bez použití kondomu, aniž by s tím všichni aktéři souhlasili (zpravidla jeho sundání v průběhu styku bez vědomí druhého).</li> <li>• <b>Grooming</b> = chování (zpravidla vůči dětem či mladistvým), které spočívá v navazování blízkých vztahů za účelem sexuálního nebo jiného zneužití.</li> <li>• <b>Drink-spiking</b> = vhození drog či jiné omamné látky do pití obětí, zpravidla za účelem „usnadnění“ sexuálního útoku.</li> </ul>	<ul style="list-style-type: none"> <li>• Je zde riziko, že na některé čtenáře bude působit jako „importovaný“ problém, který v Česku neexistuje (proto pro něj neexistuje ani pojmenování).</li> </ul>

**Copingové kompenzační mechanismy** = nebo zvládací mechanismy pomáhající vyrovnat se s mimořádně zátěžovou situací

**Druhotná újma / Sekundární viktimizace** = přidaná psychická zátěž pro oběť při necitlivě prováděném výslechu, lékařském vyšetření atd. Újma, která nebyla oběti způsobena trestným činem, ale vznikla v důsledku přístupu jiných aktérů

**Flashback** = opakované, nutkavě se vracející vzpomínky na traumatickou událost

**Panická ataka** = panická porucha je psychická porucha charakterizovaná opakovanými záchvaty intenzivního strachu a vnitřní nepohody, které vznikají náhle bez zjevné příčiny. Tyto záchvaty neboli epizody jsou nazývány panickými atakami

**Posttraumatická stresová porucha** = duševní porucha, která vzniká po náhlých, život či osobní integritu ohrožujících událostech

**Rape culture** = způsoby, kterými společnost normalizuje sexuální násilí a obviňuje z něj oběť samotnou

**Trauma** = duševní stav, ke kterému dochází v důsledku prožití extrémně děsivého zážitku, který závažně narušuje naši duševní a tělesnou integritu

**Znásilnění** = znásilnění se dopustí ten, kdo násilím nebo pohrůzkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného (§ 185 TZ)

## 9. Zdroje a další literatura

### Publikace

POKORNÁ, D., JEŽKOVÁ, V., 2021. Nejste na to sama. Informace pro oběti sexuálního násilí a jejich blízké. Praha: profem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s. ISBN 978-80-907512-3-1. Dostupné z: [https://www.profem.cz/shared/clanky/838/Nejste%20na%20to%20sama\\_2021\\_web.pdf](https://www.profem.cz/shared/clanky/838/Nejste%20na%20to%20sama_2021_web.pdf)

HAVLÍKOVÁ, P., ŠMÍDOVÁ, I., 2023. Bagatelizace a nerovnosti. Analýza rozsudků sexuálního a domácího násilí. Praha: profem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s. ISBN 978-80-908931-0-8. Dostupné z: <https://www.profem.cz/cs/vydali-jsme/publikace/a/bagatelizace-a-nerovnosti-analyza-rozsudku-sexualniho-a-domaciho-nasili>

JEŽKOVÁ, V., 2018. Jen ano je ano. Přehled vhodně rozhodovací praxe soudů v případě znásilnění. Praha: profem – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s. ISBN 978-80-907512-0-0. Dostupné z: <https://www.profem.cz/cs/vydali-jsme/publikace/a/jen-ano-je-ano---prehled-vhodne-rozhodovaci-praxe>

### Odborná literatura

KUTÁLKOVÁ, P., KOBOVÁ, L., 2014. Sexuální násilí, proč se nikdo neptá? Praha: In IUSTITIA. ISBN 978-80-260-5793-2.

WORLD HEALTH ORGANIZATION, 2002. World Report on Violence and Health. Geneva: World Health Organization. ISBN 92-4-154561-5. Internetové zdroje HALL, M., HALL, J. The long-term effects of childhood sexual abuse: Counseling implications. VISTAS Online [online]. [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.counseling.org/docs/disaster-and-trauma-sexual-abuse/long-term-effects-of-childhood-sexual-abuse.pdf>.



JEŽKOVÁ, Z. Mýty a fakta o sexuálním zneužívání dětí. In: Rodina.cz [online]. 14. 11. 2012 [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.rodina.cz/clanek9062.htm>.

MARSHALL UNIVERSITY. Types of Sexual Assault. In: Marshall University [online]. [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <https://www.marshall.edu/wcenter/sexual-assault/types-of-sexualassault/>.

PERSEFONA. Co si představit pod pojmem sexuální násilí. In: Persefona [online]. [cit. 28. 10. 2019]. Dostupné z: <http://www.persefona.cz/co-si-predstavit-pod-pojmem-sexualni-nasili>.

# Na slovech záleží: Jak informovat o sexuálním násilí

Praktický manuál pro novináře

1. vydání, 2023

Vydala organizace **proFem** – centrum pro oběti domácího a sexuálního násilí, o. p. s.

V Luhu 715/6, 140 00 Praha 4

Tel.: 774 433 002

E-mail: [info@profem.cz](mailto:info@profem.cz)

[www.profem.cz](http://www.profem.cz)

**Redakce:** Kateřina Kubicová, Kateřina Karlová, Naďa Gubová, Markéta Pekárková, Helena Opletalová, Adéla Bartušková, Dominika Píhová

**Jazyková korektura:** Barbora Holasová

**Grafická úprava a sazba:** Eva Roulová

Tento materiál vznikl v rámci projektu Osvětou proti stereotypům a mýtům o sexuálním násilí, který byl podpořen z fondů Norska 2014–2021 v rámci Programu Lidská práva. Inspirací nám byl australský manuál společnosti Our Watch z roku 2019.<sup>8</sup>

---

8 Dostupné zde: <https://media.ourwatch.org.au/reporting-violence-against-women/guidelines-for-reporting-violence-against-women/>

[www.profem.cz](http://www.profem.cz)